

Інструкція з надання допомоги гуманітарного захисту колишнім комбатантам¹

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Метою цієї Інструкції є надання рекомендацій організаціям-партнерам Кластеру захисту щодо надання послуг у сфері гуманітарного захисту колишнім комбатантам. Інструкція була розроблена у відповідь на запити, отримані від організацій-партнерів Кластеру захисту². У документі наводиться стислий опис гуманітарних принципів (зокрема, їх зв'язок із загальним правилом, що гуманітарну допомогу слід надавати виключно цивільному населенню), узгоджується термінологія міжнародного гуманітарного права щодо комбатантів з українським законодавством. Інструкція визначає момент, коли особа більше не вважається комбатантом, описує документи, що підтверджують факт звільнення особи з військової служби і набуття нею статусу цивільної особи, якій може надаватися допомога гуманітарного захисту. Документ містить перелік гуманітарних послуг для ветеранів і членів їхніх сімей до використання партнерськими організаціями у сфері гуманітарного захисту для перенаправлень. Ця Інструкція регулярно оновлюватиметься, відображаючи зміни в законодавстві та досвід, набутий під час застосування вказаного документа.

Якщо у вас є питання з приводу застосування цієї Інструкції, то ви можете звертатися до: Катержини Кот-Маєвської (kotmajew@unhcr.org), Тетяни Лузан (t.luzan@r2p.org.ua) або Олександри Маковської (makovska@unhcr.org).

ГУМАНІТАРНІ ПРИНЦИПИ

Гуманітарні принципи гуманності, нейтральності, неупередженості та незалежності є основоположними для гуманітарної діяльності. Вони відіграють важливу роль у встановленні та забезпеченні доступу, а також наданні гуманітарної допомоги людям, постраждалим від стихійного лиха чи складної надзвичайної ситуації, наприклад збройного конфлікту. Оскільки організації у сфері гуманітарного захисту мають дотримуватися гуманітарних принципів, зокрема, **незалежності**,

¹ В Україні термін «ветеран» часто використовується щодо людей, які більше не беруть участь в активних бойових діях, або до колишніх комбатантів. Однак відповідно до положень чинного законодавства України, «ветеран» є соціальним статусом, тобто «ветеран» може бути як колишнім комбатантом (звільненим зі служби військовослужбовцем або військовослужбовицею), так і продовжувати бути комбатантом (залишаючись на військовій службі). Тому, ця Інструкція використовує терміни «цивільна особа», «комбатант» і «колишній комбатант». Для дотримання гуманітарних принципів, зокрема незалежності, неупередженості та нейтральності, гуманітарні організації мають звертатися до норм міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини та національного законодавства, щоб перевірити, що особа не є комбатантом (*hors de combat* – термін з французької мови, що дослівно означає «поза боєм», «покинути бойові дії») і має право на отримання гуманітарних послуг.

² Ця Інструкція була ініційована Робочою групою з кейс-менеджменту Кластера захисту в Україні, співголовами якої є УВКБ ООН та МОМ.

неупередженості та нейтралітету, вони не повинні надавати послуги гуманітарного захисту комбатантам. Це не перешкоджає цивільним особам-членам сімей комбатантів отримувати таку допомогу за умови, що вони відповідають критеріям захисту/вразливості або критеріям пріоритетності, встановленим Кластером захисту або гуманітарною організацією. Після звільнення комбатанта з військової служби він/вона може набути право на отримання допомоги у сфері гуманітарного захисту в разі його/її відповідності критеріям захисту/вразливості або критеріям пріоритетності.

ВЕРИФІКАЦІЯ

Для того, щоб встановити можливість надання допомоги у сфері гуманітарного захисту людині, яка стверджує, що є цивільною, або колишнім комбатантом, організації-партнери у сфері гуманітарного захисту мають провести незалежну оцінку, щоб визначити, чи дотримано обидві наступні умови:

- (1) людина є внутрішньо переміщеною, постраждала від війни або повернулася до попереднього місця проживання і відповідає критеріям для отримання допомоги у сфері гуманітарного захисту у зв'язку з перебуванням в умовах ризику або вразливості; і
- (2) людина є офіційно звільненою з військової служби.

Те, що людина є колишнім комбатантом, чи родичем комбатанта, або зниклого безвісти або загиблого комбатанта, власне, не вважається вразливістю, яка дозволяє такій людині отримувати допомогу у сфері гуманітарного захисту.

ВИЗНАЧЕННЯ

З точки зору міжнародного гуманітарного права, комбатант – це особа, яка:

- є членом регулярної армії певної країни або нерегулярних збройних формувань;
- або бере активну участь у бойових діях;
- або залучена до набору чи підготовки військовослужбовців;
- або займає командну чи управлінську посаду в армії держави або збройній організації;
- або прибула до приймаючої країни зі зброєю чи у військовій формі, або у складі військової структури;
- або, прибувши до приймаючої країни як звичайна цивільна особа, набуває або виявляє намір набути будь-яке з вищезазначених ознак.³

Для цілей цієї Інструкції, враховуючи положення **чинного законодавства** України, **комбатантами** вважаються військовослужбовці, які проходять службу у Збройних силах України (ЗСУ), Національній

³ Див. стор. 24 [Operational Guide to the IDDRS: Level 2 Concepts, Policy and Strategy of the Integrated Disarmament, Demobilization and Reintegration Standards \(IDDRS\)](#).

гвардії України (НГУ), Державній прикордонній службі України (ДПСУ) та/або Службі безпеки України (СБУ).⁴ Під це визначення підпадають чоловіки та жінки, які працюють повний чи неповний робочий день, перебувають у відпустці, а також інші чоловіки та жінки, які проходять строкову службу, мобілізовані, служать за контрактом або на добровільних засадах.

Не всі військовослужбовці у вищезазначених організаціях є комбатантами. Для визначення того, чи є особа (колишнім) комбатантом, слід аналізувати не лише те, чи працює ця людина в певній безпековій структурі (Збройних силах України, Національній гвардії України, Державній прикордонній службі України, Службі безпеки України), а й те, чи бере вона безпосередню участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом.

Важливо також зазначити, що **чинним законодавством** статус ветерана війни відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» **не визначає** належність особи до числа комбатантів чи колишніх комбатантів⁵.

Партнерським гуманітарним організаціям слід враховувати, що ветерани, звільнені з військової служби за медичними показаннями, можуть мати право на отримання певних видів пільг і допомоги, які забезпечуються через Міністерство у справах ветеранів (далі – МСВ). Однак, для отримання цих пільг деяким ветеранам може знадобитися допомога кейс-менеджерів, наприклад для отримання відповідного статусу особи з інвалідністю внаслідок війни. Ця допомога повинна надаватися лише людям, які є колишніми комбатантами, тобто, які були офіційно звільнені з військової служби.

ЗВІЛЬНЕННЯ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Згідно з українським законодавством, для того, щоб вважатися колишніми комбатантами, військовослужбов(и)ці мають бути звільненими з військової служби. Для звільнення члена або волонтера з вищезазначених безпекових структур вони повинні відповідати певним критеріям, закріпленим у статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» № 2232⁶.

Під час воєнного стану звільнення з військової служби можливе за обмеженою кількістю підстав, включаючи такі (перелік не є вичерпним):

- Унаслідок демобілізації – у строки, визначені указом Президента;
- За віком – максимальний вік військовослужбовця становить 60 років;

⁴ За розширеним тлумаченням відповідно до ст. 4 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», комбатантами можуть бути визнані особи, які перебувають на службі в структурах безпеки і оборони, які визначені в ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України».

⁵ На момент написання цього документа законодавча концепція ветерана війни перебуває на стадії перегляду. У разі прийняття відповідних законодавчих змін, Інструкція буде оновлена.

⁶ [Стаття 26 закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» № 2232.](#)

- За станом здоров'я – на підставі висновку військово-лікарської комісії про непридатність до військової служби;
- За юридичними обставинами – на підставі обвинувального вироку суду, що тягне за собою позбавлення або обмеження волі або позбавлення військового звання;
- За сімейними обставинами – для догляду за утриманцями чи родичами з інвалідністю або тяжкими хворобами; військовослужбовиці – на час вагітності та догляду за малолітніми дітьми.

Після звільнення з військової служби особа може залишатися в правовому полі Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» відповідно до посвідчення учасника бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасника війни, та з моменту звільнення з військової служби – вважатися колишнім комбатантом.

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ПІДТВЕРДЖЕННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Коли людина звільняється з військової служби, то видається **наказ про звільнення**, відповідний запис вноситься в його/її військовий квиток або (тимчасове) посвідчення офіцера (запасу). Для звільнення іноземців або осіб без громадянства повинен бути підписаний договір про розірвання контракту. Для підтвердження того, що особа є колишнім комбатантом, можуть надаватися наступні документи (цей перелік не є вичерпним):

1. **Витяг з наказу про звільнення** із зазначенням причин звільнення людини зі служби. Комбатанти, які проходили службу у Збройних Силах України, після звільнення зі служби повинні отримати витяг з наказу про звільнення, виданий військовою частиною, де вони проходили службу. Однак, люди не завжди можуть отримати такий витяг, вони можуть мати лише ксерокопію (завірену або не завірену), або фотографію документа на телефоні, або не мати копії взагалі.

Примітка: приклад доступний [тут](#).

2. **Військовий квиток** – із записом про звільнення з військової служби, скріплений круглою печаткою військової частини.

Примітка: приклад доступний [тут](#).

3. **(Тимчасове) посвідчення офіцера (запасу)** – документ, що видається офіцерам. У цьому документі робиться запис про те, що особа перебуває на обліку у відповідній військовій установі.

Примітка: приклад [схожий](#) на запис у військовому квитку вище.

4. **Угода про розірвання контракту** про проходження іноземними громадянами та особами без громадянства військової служби у Збройних силах України.

Примітка: приклади доступні [тут](#).

Важливо! Усі документи повинні містити підписи посадових осіб та скріплені печатками установ, якими були видані названі документи.

У випадку, якщо особа не має вищезазначених документів, але стверджує, що він/вона є колишнім комбатантом(-кою), гуманітарні організації можуть відповідно до обставин приймати до розгляду альтернативні документи на підтвердження такого твердження.

Слід зазначити, що наявність документального доказу звільнення з військової служби на момент такого звернення, не перешкоджає людині знову стати комбатантом у майбутньому. У разі відновлення статусу комбатанта, гуманітарна організація має повідомити таку людину про втрату можливості отримувати далі гуманітарну допомогу.

КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ

Враховуючи чутливість інформації, гуманітарним організаціям рекомендується утримуватися від збирання згаданих документів у паперовій формі, ксерокопій таких документів, які людина може подавати для підтвердження статусу колишнього комбатанта.

ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ

Партнерські організації у сфері гуманітарного захисту, що ідентифікують особу з ЗСУ, НГУ, ДПСУ або СБУ, яка потребує допомоги у сфері гуманітарного захисту, мають перенаправити цю особу до Міністерства у справах ветеранів. Працівник гуманітарної організації, який веде кейс, має перенаправити людину до Міністерства у справах ветеранів («гаряча лінія» МСВ **0 800 505 217**) та електронної платформи «[e-Ветеран](https://eveteran.gov.ua)» (<https://eveteran.gov.ua>)

Картування послуг для ветеранів та їх сімей

Гуманітарні організації можуть перенаправляти людей до НУО з наведеного нижче переліку, які надають послуги ветеранам та їхнім сім'ям:

ГО «Юридична сотня»

<https://legal100.org.ua/>

Гаряча лінія: **0 800 308 100**

Громадська організація «Юридична сотня» – це спеціалізована українська некомерційна організація, яка прагне надавати ветеранам та їхнім сім'ям комплексні послуги з соціального та правового захисту. Діяльність організації спрямована на захист прав ветеранів, наданні юридичних консультацій та підтримці зусиль з соціальної інтеграції з метою забезпечити їм та їхнім сім'ям підтримку та визнання, на які вони заслуговують.

НУО Veteran Hub

<https://veteranhub.com.ua/>

Гаряча лінія: **+38 067 348 28 68**

Veteran Hub – це організація, яка надає широкий спектр допоміжних послуг українським ветеранам. Ці послуги включають юридичну допомогу, психологічну підтримку та допомогу з адміністративними питаннями. Організація прагне сприяти успішній реінтеграції колишніх комбатантів у цивільне життя, пропонуючи доступ до ресурсів та мереж підтримки, які задовольняють їхні індивідуальні потреби.

Волонтерська асоціація «Веста»

https://t.me/vesta_vo

charity.vo.vesta@gmail.com

ВА «Веста» надає різноманітну підтримку ветеранам, військовослужбовцям та їхнім сім'ям. Пропонуються юридичні консультації та підтримка з різних питань, а також психологічна підтримка з безкоштовними консультаціями.

ГО «Вільний вибір»

<https://www.vvybir.org.ua/>

+38 063 646 49 91

Окрім основної діяльності – надання індивідуальних психологічних консультацій ветеранам та членам їх сімей, а також групових консультацій, ця ГО працює також у напрямках підготовки фахівців у справах ветеранів та психологічної освіти для суспільства в цілому. НУО «Вільний вибір» за підтримки IREX також створила застосунок для психологічної підтримки ветеранів та членів їх сімей під назвою BAZA. Додаток доступний на платформах [Android](#) та [iOS](#). Він також доступний для цивільних осіб.

Жіночий Ветеранський Рух

+38 067 576 72 07

Жіночий Ветеранський Рух – це організація, орієнтована на вирішення особливих проблем, з якими стикаються ветеранки. Пропонуючи психологічну та медичну підтримку й реабілітаційні послуги, ця організація працює над розширенням прав і можливостей ветеранок, надаючи їм необхідні інструменти та ресурси для подолання перешкод, з якими вони стикаються.

ГО «Дівчата»

<https://divchata.org/uk/>

help@divchata.org

+38 073 460 38 60

«Дівчата» – неприбуткова організація, яка підтримує жінок та дітей в Україні. Вона прагне заохочувати та просувати права жінок та допомагати в життєвих питаннях дівчатам та жінкам у різних аспектах. Вони також надають психологічну підтримку всім людям, які її потребують, включаючи ветеранів (як чоловіків, так і жінок).

Центр безоплатної правової допомоги

[Веб-сторінка](#)

0 800 213 103

Центр безоплатної правової допомоги є важливим ресурсом для ветеранів та членів їхніх сімей, що надає безоплатну правову допомогу тим, хто її потребує. Цей центр забезпечує ветеранам доступ до правової допомоги з різних питань, допомагаючи їм орієнтуватися у складних правових питаннях.

Український ветеранський фонд

<https://veteranfund.com.ua/>

Гаряча лінія: **0 800 332 029**

Український ветеранський фонд має гарячу лінію кризової підтримки з кваліфікованими психологами, які допомагають подолати страхи, пов'язані з війною, лінія працює цілодобово та анонімно.

Гаряча лінія MOM (з питань психосоціальної підтримки)

0 800 211 444

Гаряча лінія психологічної підтримки MOM для консультацій від професійних психологів. Гаряча лінія працює щоденно, безкоштовно та анонімно з 10:00 до 20:00 (за київським часом).